

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 4. Quatenus anima & natura differant, ad tex. com. 34.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

quoque ita accepimus. Et nonne propria philosophi sententia est illa in tex. 40. lib. 3. (animalium anima duabus definita ex virtutibus, tum discretius, quod Dianæ opus est & sensus, tum motu secundum locum) ut post absolutum sermonem de sensu & intellectu, de motu agere aggrediatur?

Itaque si hæc tria loca consulas, in eorum quolibet alterius interpretationem habebis. Ac primum quid anima, que in duobus prioribus absolute nominatur; in tertio ad animalium animam contrahitur. Nec mirum, cum in ea omnes anime differentie ac proprietates contineantur; de que plantis dubitaretur à non paucis, num earum formam appellare oporteret animam, an meram naturam: & quod nunc animata differre motu ab inanimatis dicit, non multò post contracturus ad animalia sit, animamque dicitur esse id, quod animalibus præbet motum.

Deinde motus, qui nunc simpliciter memoratur, etsi à Simplicitate ita accipiatur ut vegetantes quoque operationes comprehendat animataque omnia ab inanimatis distinguat, in aliis tamè duobus locis de solo motu locali exponitur. Hic enim primus est & maximè manifestus atque à veteribus præsertim accipiebatur ubi motu animam definiébant. Et nunc quidem cum motu solum sensum commemorat, in aliis verò locis intellectum quoque, quòd à veteribus non satis distinguebatur intellectus à sensu. Satisque erat sensum dicere, ut duo statuerentur summa capita, ad quæ veterum de anima opiniones omnes pertinerent.

Motus & sensus ut animatorum proprii sunt.

Quòd si hæc differentia proprietatesve localis motus & sensus, ad vnam animam transferantur, ex eo erunt genere, quæ soli quidem, at non omni conueniunt. Sin autem non localem solum, sed quemuis ab interno principio excitatum motum intelligas (siquidem à seipso quòcunque modo moueri vitale est & animatorum proprium, ut legitur in tex. 29. lib. 8. Physic. & apud Platonem in Phædro & 10. lib. de legibus) nutritionemque, accretionem, & decretionem quoque comprehendas, ne omni & soli communis fuerit: his enim ipsis plâta & omnino viuientia cuncta à non viuentibus plurimum differunt. Quoquo etiam modo localis motus communis omnibus dici potest; quatenus quæ alimento intus suscepto nutriuntur & augentur, ad maiorem locum extenduntur. Quo circa quod in 2. lib. tex. 3. & 13. dicitur est, animata ab inanimatis differre vita, pluresque vitæ operationes esse, nutrirî, augeri, minui, sentire, moueri, & intelligere; aut accurata magis fuerit animatorum omnium ab inanimatis separatio, aut explicatio maior eius, quod nunc accommodatè ad veterum sententias commemorandas ac distinguendas, dicitur differre motu ac sensu. Et fortasse motum, qui alioqui sensu posterior est si sit localis, ante sensum propterea nominauit, ut vegetatio sui quoque motum quoquo modo comprehenderet.

Inanimatis inesse dicitur secundum naturam, Philoponus colligat inanimatis non secundum naturam inesse, eorumque motus non naturales esse: quoniam tunc mouentur cum in loco naturali non sunt sed extra integritatem elementi reperiuntur: quietemque potius inesse illis secundum naturam, quoniam vnumquodque in sua integritate secundum naturam manet. Sanè parùm prudenter aget.

A Quippe natura tum motus tum quietis principium est: motus, si extra naturalem locum sint: quietis, si in loco naturali contineatur: & utrumque per se naturalibus atque inanimatis rebus conuenit. Nam etsi locus, à quo recedunt, præter naturam sit; is tamen, ad quem mouentur, naturalis nimirum est atque ab eo tanquam sine ac termino naturalis ille motus iudicatur. Neque de hoc nunc pluribus disputabitur: obiter hominem monuisse satis.

Quemadmodum & illud minus verè dictum fuit ab eodem interprete, motum in orbem ignis aut æris, qui sit à Cælo violentum esse. Neque enim naturalis est, quia non est à principio interno: neque violentus, quia non contra illam naturam propensionem. Violentus siquidem illis est motus deorsum. Sed supra naturam: quoniam est à superiori corpore & præter eorum corporum propensionem aut repugnantiam. Et si violentus esset, perpetuus minime esset. Cætera nunc prætermittatur. Adnotabo tamen, Aristotelè eodem modo aggressum esse hæc tractationem, qua quid animam sit quaeritur quo in 2. Physic. inuestigauit naturam. vt. n. ibi naturam id esse accepit, quo naturalia differunt à non naturalibus: ita nunc id animam esse affirmat, quo animata differunt ab inanimatis.

C

TEXTVS.

Ἐὰν δὲ βίωσι τὸ ζῷον καὶ κίνησις ἡ ἐκείνου τὸ κίνησις τῆς ψυχῆς.

Inquiunt enim quidam, & maximè & primum animam esse quod mouet.

COMMENTARIVS XXXIY.

D Icararchum Messenium legitur negasse Animam prorsus quidquam esse animam, nisi opinionem solum. Ita scripsit Tullius in primo Tusculanarum quaestionum: sextusque confirmauit Philosophus in 2. libro Pyrrhonianarum Hypotyposion cap. 5. eandem sequutus sententiam in commentariis de Anima, ut ipsemet fatetur in libro aduersus Mathematicos, ubi de sono disserit. Verùm sensus & motus aliaque id genus operationes, quibus animata cernimus ab inanimatis differre, manifestè ostendunt aliquod in illis inesse principium, hocque animam appellamus.

Philosophus igitur cum illud fecisset inquisitionis principium, motu præsertim & sensu, vel veteribus conscientibus, ab inanimatis animata differre: illorum de Anima commemoraturus sententias, ad duo hæc capita reuocat, ad motum inquam & sensum. Vnde intelligas eum non solum illud Principium tanquam manifestum ac sensu notissimum accepisse: sed etiam tanquam duo summa capita statuentem, ex quibus opinionum varietas tota duceretur. Ac primum statuit motum, quoniam pleræque ad eum opiniones pertinebant; pluresque multo in motu, quam in sensu, naturam animæ agnoscebant.

Digestio IV. Quatenus anima & natura differant.

C Aterum grauis hoc loco nobis est cum Simplicitate altercatio. Cum enim animam Philosophus dicat esse id, quod maximè & primum mouet, difficile

facile videtur esse animam distinguere à natura, quã in tex. 3. lib. 2. Phisic. definitur quoque primũ motus principium esse in eo, in quo est. Propterea Simplicius illud inter animã & naturam discrimen statuit, quòd natura principium est *πρὸ φύσεως*; anima *ἐκ φύσεως*. Natura inquam principium est vt passiuè quidpiam, anima vt actiue moueatur: & idè non solùm absolūtè moueatur, sed vitaliter etiam & intrinsecus à se ipso moueatur id, quod anima præditum sit. Nam in commentariis quoque 2. lib. Phisic. naturã vim in solo principio passiuo posuit: quod illa Philosophi definitio, Naturam esse principium *πρὸ φύσεως* & *ἡγεμονίαν*, hoc est vt res moueatur & quiescat, passiuam aptitudinem ad suscipiendum motum significare videtur, accersentem causas mouētes ipsam & exornantem; velut extremam vitam, quæ non in mouendo, sed in aptitudine ad motum versetur.

Naturã simplicio esse solum passiuũ principium motus.

materia esse naturam.

Certè materiam ceu passiuum principium esse naturam constat, tum ex Aristotele & antiquioribus omnibus in tex. 7. illius libri: tum quia cùm omni principio actiuo responderet passiuum oporteat in eadẽ resi natura principium actiuum fuerit, passiuum quoque esse necesse est. Neque minùs naturalis est motus, vt res est apta moueri, quàm vt est apta mouere. Atque vt paucis cõcludam, naturam omnes intelligimus esse principium, quo naturalia à non naturalibus seceruntur: ab immaterialibus inquam, quæ naturalibus meliora sunt: & ab artificialibus, quæ deteriora. Materia verò differunt ab vtrisque, tum essentia, tum operatione. Immaterialia enim nec materiam habent, nec sunt apta moueri, sed penitus immobilia existunt. Et artificialia, non vt eiusmodi sunt, sed vt naturali quopiam corpore constāt, & materiam habent & sunt apta moueri.

Formã esse naturam animã.

At formam quoque & principium actiuum naturam esse ostenditur in tex. 3. naturæ atque artis oppositione: non quòd ars efficiat & natura patiatur; sed quòd medicus non per se efficiat sanitatem in seipso, quemadmodum naturalia per se faciunt motum: nec ea, quæ arte fiunt, in seipsis habent effectiõnis suæ principium; habeant verò suæ motiõnis naturalia. Et in tex. 12. natura, quæ est actu, magis dicitur esse natura, quàm ea sit, quæ est potestate. Et tex. 13. quia homo hominem gignit, forma ostenditur esse natura. Et tex. 14. vsque adèd forma statuitur esse natura, vt ortus quoque natura dicatur, quòd ad naturam, hoc est ad formam, sit via. Quippe in primo eius operis libro formam posuerat terminum ad quem ortus. Quare concluditur in tex. 15. forma itaque natura est: & in tex. 28. lib. 3. de Cælo; natura & virtus agendi hoc nomine separantur, quòd virtus agendi sit principium in alio vt est aliud, natura verò principium in ipso. Neque argumentum illud, quo in materia vsi sumus, minorem vim habet in forma. Etenim hac quoque naturalia à non naturalibus dignoscuntur. Immaterialia siquidem formæ sunt spirituales, integræ, non formantes materiam: & artificialia non substantiæ, sed accidentis forma constant: quæ intimas materiam partes non peruatit, sed forinsecus duntaxat ornat. Naturales autem formæ substantiæ sunt, corporeæ, formantes totamque peruadentes ac perficientes materiam. Atque quod ad operationem attinet, effica-

ces sunt & quasi vitæ in operationem prorumpunt: vt non solùm moueri sed & operari naturalia possint: Dũ artificialia inertia sunt & quasi mortua nulliusque actionis principium. Et quoniam naturalium operatio corporea est, plurimum quoque ab immaterialium operatione differt, quæ in seipsis non nisi spiritalem operationem habent.

Ita si operationem consideres, tum materia tum forma principium est, quo naturalia & moueantur & quiescant. Minimèque sapienter Simplicius animæ ac naturæ differentiam explicauit, vbi naturam dixit esse principium passiuum, animamque principium actiuum: & quoniam proratione præsentis instituti satis ostendi naturam actiuum quoque Aristoteli principium fuisse, non prætermittam alterum illius differentiæ peccatum indicare; quòd animam neget esse naturam.

Et si enim animæ interdum opponamus naturam, cùm tria dicimus esse principia, naturam, animam & intellectum: animæque naturam supponere videatur, vbi anima definitur esse naturalis corporis actus. Et omnino animata ab inanimatis, quæ tamen naturalia sunt, distinxerit Aristoteles, neque anima in omnibus naturalibus corporibus reperiatur. Si tamen naturæ definitionem illam accipias, quam peccasse videtur Simplicius, natura est primum principium motus in eo, in quo est, irrationali saltem animam esse naturam Aristotelis loca permulta testantur. Namque in tex. primo lib. 2. Phisic. inter naturalia plantas commemorat & animalia, & inter motus qui sunt à natura, numerat accretionem, quæ sit ab anima. Atque hæc eo spectant, vt naturalia separet à non naturalibus, naturæque definitionem inueniat. Deinde in tex. 4. formam, quæ est natura, in subiecto esse ait. Et tex. 12. & 26. esse re inseparabilem à materia, naturalemque considerare formas quæ sunt in materia: quid ita? Quia sunt naturæ. Quippe à tex. 21. ex eo, quòd duplex est natura, materia & forma, naturalem probat agere de materia & forma. At qui irrationales animæ sunt in subiecto, sola ratione separabiles, idèdque naturalis considerationis, vt non multò ante cum philosopho dicebamus in tex. 15. huius operis. Sed & dum in tex. 71. eiusdem 2. lib. Phisic. à naturali consideratione excluduntur ea sola, quæ non mota mouent, quòd in seipsis principium motus non contineant; perspicuum fuerit animata propterea ad naturalem pertinere, quod principium hoc habeant, quod sit natura. Quare eũ in tex. 80. non arte, nec intellectu, sed natura dicitur hirundo facere nidum, & Araneus telam, plantaque folia; quamcunque irrationalent animam fateatur idem ipse Simplicius in commen. suo 63. esse naturam: quod etiam dixerat in commen. 50. ad tex. 64. Est enim in eo, in quo est, principium motus accretionis & incessus. Et quidem principium primum: Quoniam inter eam & corporis instrumenta, quibus vtitur, aliud non est principium, vt nec in rerum inanimatarum motu inter formam & qualitatem quidquam intercedit. Itaque post propositionem illam initio libri tertij agendum esse de motu, quia natura est principium motus: adfert in tex. 6. definitionem motus, quam de animæ

Animã quoque esse naturam.

Dua ve
terum
hypothe
ses.

qua motu animam definiebant, duas quasi illarū hypothefes pofuit. Prima fuperioribus cōtinebatur verbis; animam eſſe id, quod maxime & primū animata mouet. Altera nunc ſubiungitur: quidquid mouet aliud, neceſſe eſſe & ipſum moueri; nec poſſe quidquā moue re aliud quin moueatur ipſum. Quæ propoſitio veterum illorum ac rudiorum philoſophorum fuit, qui materialia tantū & corporea entia nouerant, in quibus ita ſanè res habet. At non Ariſtotelis, qui immateriales & incorporeas cognouit ſubſtantias, eaſque in 8. Phyſic. libro immotas mouere demonſtrauit. Itaque ex his duabus propoſitionibus hæc illorum erat ratiocinatio. Anima ab inanimatis differunt motu; at differunt anima: anima igitur quidpiam eſt, quod moueatur.

Vt quod
mouet,
moueri
debet.

Cæterū posterior hæc hypothefis duobus modis accipi poteſt. Aut enim ſermo eſt de conſequenti aut de antecedente motu. Aut inquam ſententia illius eſt, quidquid mouet aliud, motum illius ſequitur, ſimūque cum eo ex accidenti mouetur: quemadmodum motis nobis moueri dicuntur ea omnia, quæ ſunt in nobis, vt eſt in 1. lib. Top. cap. 3. Aut potiùs, quidquid mouet aliud, moueatur antea ipſum neceſſe eſt, ideòque mouet aliud, quia ipſum mouetur. Priorē ſententiam Ariſtoteles quoque admitteret, animamque, dum mouet corpus, cum eo ſimul ex accidenti moueri fatetur in 8. lib. Phyſic. tex. 51. & confirmabit in tex. 61. huius, quem interpretamur. At non hæc fecit veterum propoſitio, quos moueri antea voluiſſe id, quod moturum eſt aliud, manifeſtum eſt ex iis, quæ ſtatim ſubiiciuntur. Nam propterea Democritus & Leucippus animam dixerunt eſſe atomos, quod hæc in perpetuo verſentur motu atque agitatione, ideòque quòd ipſæ moueantur, mouere quoque corpora queant. Et rurſum quoniam quod per ſe mouetur, corpus eſt, alterum hoc fuit ſententiæ huius argumentum, quæ animam impartibilia corpuscula eſſe credit, tum quia corpora ſunt, tum quia per ſe mouentur.

TEXTVS.

Ὅθεν Δημόκριτος καὶ πρὸ π καὶ θεοῖν εὐνοῖ ἀνὴρ εἶναι ἀπείρων τὸ ἔντα ἁμῶν καὶ ἀπῶν, καὶ οὐρανὸν πρὸ καὶ ἀρχαῖν λέγειν διὰ τὸ εἶναι τὰ καλόμενα ἑστῶματα, ἃ φαίνεται ἐν τοῖς διὰ τὸν οὐρανὸν ἀκτίων ὄντων τῶν παρὰ τὴν οὐρανὸν ἀκτίων λέγει τὸς ὄντες φῶτος. ὁμοίως δὲ καὶ Λεὺκιππος.

Quare Democritus quidem ignem quendam & calidum ait ipſam eſſe. Infinita namque cum ſint figura & atomi, orbiculares ignem & animam dicit. Velut in Aere quæ vocantur vamenta, quæ per ſe neſtras in radius apparent. Quorum paupertiam elementa totius naturæ ait. Similiter autem & Leucippus.

COMMENTARIVS XXXVI.

EX duab. expoſitis hypothefibus ſententiā Abderitis Democriti primo loco deducit; animā eſſe ignem quendam & calidum; ignis quippe inter elementa, & calor inter qualitates ad agendum & motum vim habent maximam. Verū quoniam non ſatis hoc poteſt intelligi, quin hominis vniuerſa de rerum omnium natura conſtantium principiis cognoſcatur opinio, paucis eam in mentem reuocat. Quæ Eleatis quoque ſeu Mileſij, Leucippi, & Epicuri fuit, Diodoriſque Croni apud Sextum philoſophum.

Demo-
criti de
rerum
princi-
piis ſen-
tentia.

Inſinitam hi corpusculorum multitudinem poſuerunt, quæ quòd impartibilia eſſent, atomos appellarunt. Impartibilia inquam, aut quòd eſſent minima: cum enim corpus quantum non diuidatur in puncta, ceſſat diuiſio ad minima quædam corpuscula, quæ diuidi amplius non poſſunt. Aut quòd omnino frangi nequeunt. Sic enim interpretati ſunt Plutarchus in 1. lib. de Placitis philoſophorum, & Ceſarienſis Eufebius in vltimo libro de Euangelica preparatione cap. 5. Porro hæc, vt eſt in tex. 6. lib. 1. Phyſic. genere quidem ſeu ratione & natura conuenire inquebant; diſſerre autem figura, ordine, & ſitu, vt eſt in 1. Metaph. lib. c. 4. Plutarch. tamē nec vinctā nec tridētis, nec annularē figuram admittit, quòd hæc frangantur facilè. At quòd in 1. de natura Deorum libro ea ſcribit Tullius habuiſſe omnia figurarum genera; confirmat etiam hoc loco philoſophus, & in priorē libro de ortu & interitu tex. primo & quinto, & in tertio de Cælo tex. 37. inſinitas aſſerens figuras fuiſſe: non magnitudinē & extensione, ſi minima erant corpuscula: neque ſolum numero, quoniam infinita quidem eſſent corpuscula, at non infinitæ figuræ: neque ea differrent figura niſi propriam ſingula ſpecie diuerſam figuram haberent. Quæ verò in tam paruis corporibus fragilis eſſet figura, Annularis quidem certè robuſtiſſima iudicatur: quòd ſingule partes ſingulis innitantur: & eam agnoſcit Ariſtoteles, dum orbicularem hoc loco, & in tex. 41. lib. primi Phyſic. τὸ περικύβητος, rotundum memorat.

Tum verò acuti philoſophi corpuscula hæc infinita volebant in infinito item inani continenter moueri: quam ob cauſam Epicurus, vt Plutarchus & Eufebius teſtantur, adiecit illis pondus & grauitatem, qua deorſum mouerentur, etſi ex Laërtio lib. 2. & Tullio loco notato non planè rectè deorſum ferri, ſed inclinare non nihil diceret.

Ita duo rerum illis erant initia, plenum & inane, ens & non ens, vt Philoſophus loquitur in indicato tex. 41. lib. primi Phyſic. & cap. 4. lib. primi Metaph. plenum & ens, corpuscula: inane & non ens, imenſum ſpatium, in quo ea mouebantur. Denique corpusculorum horū conuerſu res omnes fieri ſeparationeque perire allegerant: proque vario ac multiplici conuerſu, diuerſaque concurrentium corpusculorum figura, ordine, ac ſitu, multitudinem rerum ac diuerſitatem exiſtere, atque adeò innumerabiles mundos ex alio atque alio conuerſu & ſeparatione horis omnibus progigni & interire. Hæc eſt illa

*Transfertur
ma De
moerita
quid.*

*Atomis
utram
sit simi-
lis.*

*Democriti
de
anima
sententia.*

panfermia; hoc est seminum omnium missella, quam nunc philosophus elementa & initia totius naturę dicit: corpusculorum inquam velut seminum conuersus & permistio.

Ramentorum autem, quod adfertur exemplum quatuor profus declarat. Primum corpusculorum paruitatem atque impartibilem magnitudinem. Deinde inuisibilitatem. Vt. n. ramenta hæc sole absente non cernuntur, quia adueniente sole apparent interdum: ita etsi corpuscula propter nimiam paruitatem conspicua non sint, non tamen propterea vsquam esse negandum est. Tum motum. Nam vt ramenta in aere, sic in inani corpuscula vagum & incertum qualique concurrentem motum habere intelligas. Ad extremum inane, in quo mouentur. Aer liquidum incorporeus & velut inane videtur esse, vt legimus in tex. 40. & 52. lib. 4. Physic. & tex. 81. libri 2. de Anima.

Et hæc quidem vniuersè dicenda fuerunt, vt id intelligeretur, quod speciatim ad animam pertinet. Illud autem est, animam ignem quandam & calidum esse. Quid ita: Quoniam tum ignem vniuersum tum in specie animam ex orbicularibus corpusculis constare inquebant, quorumque communia sunt & similia principia, communem quoque ac similem æquum esse naturam. Integraque horum philosophorum ratiocinatio hæc fuisse videtur. Anima primum & maximè mouet, primum ergo & maximè mouetur: orbicularibus igitur atomis constat, ergo ignis quidam est. Quod enim calidum addit, nihil ab igne diuersum significat, dum de sola Democriti opinione loquitur: tantundemque fuit dicere ignem quandam & calidum, ac si calidum quandam ignem dixisset.

TEXTVS.

*Τότων δ' τὰ σφαίρειδ' ἄρχη, διὰ τὸ μέγιστον διὰ
Tex. 20. πῶς τις δύναται διαδένειν τὸς ταύτους ἴσους, καὶ κινῆναι
τὰ λοιπὰ, κινῆματα δ' αὐτὰ, ὑπολαμβάνοντες πῶς ἄρχη
εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ζώων πῶς κινῶν.*

Horum autem orbicularia, animam; quod maximè per totum penetrare possunt huiusmodi figure & reliqua mouere, cum moueantur & ipsa: animam accipientes id esse, quod præbet animalibus motum.

COMMENTARIVS XXXVII.

Rationem exponit, qua persuasi Democritus & Leucippus orbicularia corpuscula esse animam aut ex illis potissimum constare hanc affirmarent. Nimirum tribus positis. Primum, indiuidua corpuscula rerum omnium principia esse. Altero, animam id esse, quod maximè & primum animalia mouet (quibus verbis generalem de animatis omnibus pronunciatam propositionem de animalibus nunc & locali motu interpretatur): & tertio, quod mouet aliud, debere ipsum moueri, immò idèd mouere, quia mouetur.

Ita paucis concludebant; quæ orbicularia existunt, maximè sunt ad motum accommodata, anima igitur ex orbicularibus constat: at quidquid ex orbicularibus constat, ignis est, anima igitur est ignis: orbicularem porro figuram esse maximè motui opportunam, ex eo ratiocinabantur; tum quòd angulis careat, qui motum impediunt, tum quòd superficiem in puncto tangit, ideoque facillimè voluitur. Nam etsi acuto pyramis angulo citius penetret, amplior tamen basis retardat motum.

Sanè Zeno quoque, Cleanus, Chrysippus, & Stoici, spiritum calidum & igneum animam esse prodiderunt; & Heraclitus Ephesius humidiorum euaporationem. Etenim à natiuo calore in viuientibus opera omnia administrari, frigusque actionem omnem impedire cernebant. Tandem etiam nos viuere, quandiu durat in nobis calor, eoque extincto cessare vitam. Ac demum ea meliorem habere animam & vitam, quæ ampliore habent calore. Ita calorem non animæ instrumentum, sed animam esse putarunt. Calor autem ignis qualitas est. Quòd si de cæteris quoque liceat diuinare, atomos hæc igneas perpetuo moueri dixerunt quòd perpetua sit nec vquam intermissa vitæ & caloris actio. Impartibilitate demum atque orbiculari atomorum figura intellectus fortasse adumbrarunt naturam, quæ tum impartibilis est, tum in seipsam redit, subindèque reuoluitur.

Cæterum quòd latine figuras reddidimus, græcè est ἴσους: mirari que quispiam possit, cur philosophus cum paulò ante dixisset ἴσους, nunc mutata voce dixerit. Verè hanc Abderiticam vocem esse Philoponus scripsit: pulcherrimo hunc locum interpretabitur nobis ipsemet Aristoteles; qui in capite quarto lib. 1. Metaphysicæ commemorans illam Leucippi & Democriti de rerum principiis in superiori commentario positam opinionem; de triplici entium differentia, ex corpusculorum figura, ordine, ac situ, ita loquitur. τῶντας αἰσῆτοι τρεῖς εἶναι λέγουσι, ἡμοῖα, ἡ πῶς εἶναι, καὶ θέσιν. διαφέρειν δ' αἰσῆσι τὸ ὄν ἴσους καὶ διαφέρειν καὶ τρεπῆ μόνον.

Quid autem Abderitica hæc voces significant, statim exponit; τῶντων δ', inquit, ἢ μὴ ἴσους ἡμοῖα εἶναι, ἢ δ' διαφέρειν τῶς, ἢ δ' τρεπῆ θέσιν. Itaque quòd ad rem præsentem attinet, ἴσους idem est quòd ἡμοῖα; idem quòd figura. Et antea quidem ἡμοῖα dixit, tanquam communem & vlitatam vocem; nunc autem ἴσους, tanquam illorum, quorum sententiam tractabat, auctorum propriam.

TEXTVS.

Διὸ καὶ τὸ ζῆν ὄσον εἶναι πῶς ἀναπόλει σφαιροῦς ἢ πῶς περὶ ζῶντος πῶς σφαιρῶν, καὶ ἐκθλίβοντες τὸ ἡμοῖον πῶς σφαιροῦς τοῖς ζώοις πῶς κινῶν, διὰ τὸ μέγιστον ἡμεῖς μάλιστα, βούθειαν γίνεσθαι θέσθαι, ἐπιπέδον ἄλλον ταύτων ἐν τῶ ἀναπνεῖν καὶ ἄντ' αὐτὰ τὸ ἐπιπέδον ἐν τοῖς ζώοις ἐκκλίνεσθαι, ἀναπνεῖν τὸ σφαιρῶν καὶ πῶντον, καὶ ζῆν δ', ἕως θάνατου τῶν πνέων.

*Vnde & vivendi terminum esse respirationem. Cir-
cumfuso namque aere corpora comprimente & elidente
figuras eas, quae praebent animalibus motum, quod ipse
quiescant nunquam: subsidium forissecus fieri, subter-
ribus cuiusmodi aliis inter respirandum. Prohibere enim
has, ne quae in animalibus insunt excludantur: simul co-
pellentes id, quod cogit & glutinat: & vivere autem,
quousque possint id facere.*

COMMENTARIUS XXXVIII.

DVpicem huius loci interpretationem adfer-
re videtur duplex illius vocis (ἔσς) significa-
tio. Quippe interdum definitionem significa-
tio. Quippe interdum definitionem significatio: ut
in primo Top. lib. cap. 4. *ἔσς τῶν ὀρέων, ὅ τῶν
ἰσθμῶν οὐκ αὐτῶν*: est inquam oratio quid erat esse si-
gnificans. Interdum autem terminum, metam, &
finem: ut alibi saepe. Sanè nonnullos video de-
finitionem hoc loco interpretari: quasi Democri-
tus & Leucippus orbicularibus atomis constare
animam opinati, vitæ definitionem esse vellent
atomorum harum respirationem. Mihi tamen
magis placet vitæ terminum ac metam respira-
tionem exponere: ut conceptam illam de anima
natura opinionem quasi ex effectu confirmarent
illius auctores, ipsique consentaneam demonstra-
rent, quæ in animalibus eueniunt. Quippe &
tunc benè fuisse credimus cuiusque rei naturam
expositam, cùm & dubitationes solvantur, &
proprietas facillè cognoscuntur, ut in tex. 31. lib.
4. Physic. de loco philosophabatur Aristoteles.

Animam cernimus & vitam respiratione con-
seruari, respirationeque cessante cessare, eundè-
que & vivendi & respirandi terminum esse. Quid
ita? Nimirum quia frigidus aër circumfusus cogit
& constringit corpora nostra, extrudunturque ato-
mi, quibus ea tanquam vita & anima sunt plena:
quæque propterea motum corporibus adferrebāt,
quod semper ipsæ mouerētur. At ne extrusis his-
ce animalia priuenter illicè vita, forissecus alia
subeunt, quibus & extrusarum compensetur ia-
ctura & reliquarum impediatur extrusio, nimia-
que frigidi aëris compressio arceatur: calida enim
& ignea sunt huiusmodi corpuscula. Tandiu vero
prorogatur animalium vita, quandiu hoc facere
possunt: suscipere inquam & reddere atomos, hoc
est respirare. Respirationem enim hoc loco tum
inspirationem tum expirationem dicit.

Quod autem Philopono libuit interpretari ver-
ba illa (Quod ipsæ quiescant nunquam) significa-
re causam, cur atomi intra corpora nostra conten-
tae excludantur. Cùm enim sint motu facili, nullo
quoque excludete, ipsæ per se non quiescentes du-
cuntur) minùs omnino probandum est, & philo-
sophi verbis aduertatur. Quia cùm duplicis effe-
ctus quaereretur causa, alterius, quidnam esset,
quod animalibus adferret motum; alterius, quid
tandem ex animalium corporibus contentas ex-
cluderet atomos, extrusionis causam esse prodi-
dit ambientè, & constringetè aërem frigidum;
motum verò propterea animalibus adferre ato-
mos, quod ipsæ moueantur semper & quiescant
nunquam. Quod si ad exclusionis causam illa
ipsa verba referre omnino libeat, exclusionis qui-
dem causa prima fuerit ambiès aër cogens: at cur
hæ atomi faciliùs ac promptius excludantur,
causa erit, quòd ipsæ sint in motu, faciliùsque mo-
ueantur ea, quæ iam sunt in motu, quàm quæ quie-

scunt, ut est in quæst. 12. Mechanicarum.

Verum neutrum videtur à veteribus illis fa-
pienter excogitatum. Primum quoniam si ato-
mi idcirco mouent, quia mouentur ipsæ, quem-
admodum ipsæ quiescunt nunquam, nunquam
item animalia quiescerent: at quiescunt sapissimè
multoque tempore. Neque verisimile est tan-
tam minimorum corpusculorum vim esse tãque
efficacem motum, ut tam magna & crassa ani-
malium corpora mouere queant. Denique eo
denum motu mouerent, quo mouerentur ipsæ:
nò incessu, saltu, cursu, & eiusmodi cæteris moti-
bus quos in animalibus obseruamus.

Minus verò certa videntur ea esse, quæ de respi-
ratione dicuntur. Primum quoniam non omnia
animalia respirant: omnibus tamen anima inest
& vita. Deinde si is esset respirationis modus, ces-
saret nunquam respiratio nec priuarentur vnquã
animalia vita. Quippe egredientibus aliis ato-
mis ingrederentur aliæ. Tum verò aër non sem-
per est frigidus ad constringendum; sed calidus
per se ad rarefaciendum & dilatandum. Vbi que
tamè & semper, siue aère frigido siue calido, respi-
ramus. Sed & subeuntes à quonã intus triduntur
atomi, & cur atomi calidæ potius quã aliæ? Cùm-
que respiratio duplici constet motu, compressio-
ne ac dilatatione thoracis, ut compressionis cau-
sam frigidum aërem esse dixerunt, sic dilatationis
causam explicare debuissent. Ad extremum vi
respirationem in calidioribus & sanguineis ani-
malibus duntaxat obseruamus, ita illius vsum
& finem intelligimus esse interioris caloris refri-
gerationem. Quid igitur calidas & igneas ato-
mos inquirunt inspiratione suscipi?

Aficlepiadem quidem medicum respirationem
dixisse animæ ipsius generationem esse, & Praxa-
goram corroboracionem quandam, scribit Gale-
nus ad initium libri de vtilitate respirationis: at
non calidi corporis, sed frigidi aëris susceptio-
nem ac reddicionem illam esse intellexerunt.

Confu-
tatio De
mocris.

Aficle-
piadis
& Pra-
xagora
de ani-
ma sen-
tentia.

*Digressio v. Quanta fide cum veteribus philosophis
egerit Aristoteles.*

NON esse profusè asserendum ait Simplicius
putasse Democritum ex corporibus consta-
re intelligentem animam; quam orbicularis ato-
morum figura idcirco creditur significare, quòd
hæc anima in seipsam velut orbis quidam redeat.
Neque Aristotelis narrationi standum, qui quòd
obscura esset veterum philosophia, ea illis ple-
rumque apponit, quæ præ se ferre verba viden-
tur. Quod cum Pythagoricis quoque illum in
sequentibus fecisse putat.

Cuius rei duplex argumentum hoc loco adfer-
re satis erit. Alterum, quòd idem ipse Simplicius
in commentariis 1. lib. Physic. Melissi ac Parme-
nidis opinionem illam de vno primo principio
immobili, quam Aristoteles tãtopere exagitaui-
t, de prima causa secus omnino, quàm Aristoteles,
interpretatur. Ea enim est vna, quia vnitas est
multitudine prior. Est immobilis, quia om-
nis mutationis expers. Est infinita Melisso, non
quantitate, sed duratione; hoc est ingenua & eter-
na. Est Parmenidi finita, quia perfecta: & cùm sit
aliorum finis, sine meliùs, quàm infinitate, expli-
catur; finitum quippe imperfectionem & mate-
riam significat.

Vt Ari-
stoteles
veteres
philoso-
phas ve-
prehē-
rit.

Parme-
nidis
& Me-
lissi
senten-
tia de
vno pri-
mo prin-
cipio.